

KOKKOLAN KAUPUNKI

KIEPPI, KOKKOLAN LUONNON-
TIETEELLINEN MUSEO

VEIKKO SALKION LUONTOKOKOELMA
VILJO NISSISEN MINERAALIKOKOELMA
ARMAS JÄRVELÄN PERHOSKOKOELMA

TOIMINTAKERTOMUS 2024

1 HENKILÖSTÖ

Mari Mäenpää, intendentti	1.1.–31.12.2024
Merja Passoja, museoassistentti	1.1.–31.12.2024
Elina Viirre, museonvalvoja	1.1.–31.12.2024
Pinja Haka, kesätyöntekijä	4.6.–24.6.2024
Kiia Lahtinen, kesätyöntekijä	26.6.–16.7.2024
Linnea Rasehorn, kesätyöntekijä	17.7.–6.8.2024
Pertti Hyttinen, valokuvaaja	7.10.–6.11.2024

Kieppi on mahdollistanut harjoittelun myös koulujen TET- oppilaille (2x1vk).

Luontotyöryhmä:

Juhani Hannila, puheenjohtaja, Antti Tuominen, jäsen ja Hannu Tikkanen, jäsen.

Kävijämäärät: **2024: 15 272 kävijää**; 2023 (avattu 5.7.): 7660; 2018: 7607; 2017: 7256.
Museo oli suljettuna neljä ja puoli vuotta tuhoisan tulipalon vuoksi.

Some (IG/FB) seuraajat **2024: 594/429**; 2023: 531/360; 2022: 484/267; 2021: 460/214.

Kävijät 2024:

Aikuiset	6932
Lapset	4200
Ulkomaalaiset	629
Lapsiryhmät	860
Koululaisryhmät	1415
Opiskelijaryhmät	390
Eläkeläisryhmät	107
Muut ryhmät	482
Luennot/tapahtumat	249
Yhteensä	15272

	Opastukset	Työpajat
lapsi/koul./opisk.	1029 (53 ryhmää)	1099 (70 ryhmää)
eläkel./muut	336 (23 ryhmää)	28 (3 ryhmää)
Yhteensä	1365 (76)	1127 (73)

2 HALLINTO

Kieppi toimi suoraan lautakunnan alaisena yksikkönä vuosina 2004–2024 (Päätös kulttuuri- ja nuorisotoimen lautakunta 9.11.2004 § 159, Päätös sivistyslautakunta 12.12.2017 § 79, Päätös sivistyslautakunta 14.12.2021 § 148).

Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta kävi lähetekeskustelun Kiepin asemasta lautakunnan toimintasääntömuutoksessa ja linjasi, että Kieppi kuuluu jatkossa omana yksikkönään museopalvelujen vastuualueeseen (Päätös Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta 29.05.2024 § 57).

Uusi kulttuuri- ja vapaa-aikatoimialan toimintasääntö astui voimaan 1.9.2024 (Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta 12.06.2024 § 66). Sen mukaisesti Kokkolan kaupungin museopalvelut muodostuu kahdesta palveluyksiköstä: K.H. Renlundin museo sekä Kieppi, Kokkolan luonnontieteellinen museo.

Intendentti vastaa Kiepin toiminnasta ja kehittämisestä. Hänen esihenkilönsä on 1.9.2024 lähtien museopalveluiden johtaja. Intendentin tehtävänä on sivistysjohtajan päätöksen mukaan:

- seurata Kiepin toimialaan kuuluvan luonnontieteellisen museo- ja näyttelytoiminnan kehitystä ja tehdä toimintaa koskevia kehittämissuunnitelmia yhdessä luontotyöryhmän kanssa
- osallistua talousarvion valmisteluun sekä seurata ja arvioida talousarvion toteutumista Kiepin osalta
- vastata Kiepin näyttely- ja tutkimustoiminnasta
- vastata Kiepin kokoelmien hoidosta
- vastata Kiepin julkaisuista ja tiedotustoiminnasta
- vastata ympäristökasvatuksesta ja asiakaspalvelusta sekä yhteistyöstä
- toimia Kieppiä koskevien asioiden valmistelijana
- raportoida Kiepin toiminnasta museopalveluiden johtajalle lautakunnalle tehtävän raportoinnin yhteydessä
- hyväksyä Kiepin laskut. Hänen estyneenä ollessaan laskut hyväksyy museopalveluiden johtaja.

Museoassistentin tehtäviin kuuluu Kiepin asiakaspalvelu, opastukset, osallistuminen työpajojen suunnitteluun ja toteutukseen, toimistotehtäviä sekä muut annetut tehtävät.

Museovalvojan tehtäviin kuuluu asiakaspalvelu ja aukipito viikonloppuisin sekä muut annetut tehtävät.

Luontotyöryhmä: Intendentillä/kokoelmien hoitajalla on apunaan luontokokoelman hoitoa, ylläpitoa ja kehittämistä koskevissa asioissa asiantuntijatyöryhmä; luontotyöryhmä.

3 NIMI JA TILAT

Kiepillä on omat toimitilat museokorttelissa: piha-alue, puuosa ja uudisrakennuksen näyttelytila, jossa kokoelmilla on omat erilliset näyttelytilansa.

Luontokokoelma Kiepin nimi muutettiin 15.5.2012 (Kulttuuri- ja nuorisotoimen lautakunnan päätös § 48) seuraavasti: **Kieppi, Kokkolan luonnontieteellinen museo**. Kokoelmien nimet säilyvät ennallaan: Veikko Salkion luontokokoelma, Viljo Nissisen mineraalikokoelma sekä Armas Järvelän perhoskokoelma.

Kieliversiot:

Kieppi, Kokkolan luonnontieteellinen museo

Kieppi, Karleby naturhistoriska museum

Kieppi, Kokkola Museum of Natural History

Veikko Salkion luontokokoelma
Veikko Salkios naturaliesamling
Veikko Salkio's Natural History Collection

Viljo Nissisen mineraalikokoelma
Viljo Nissinens mineralsamling
Viljo Nissinen's Mineral Collection

Armas Järvelän perhoskokoelma
Armas Järveläs fjärilsamling
Armas Järvelä's Lepidoptera Collection

4 KOKOELMAT

Kiepin kokoelmaohjesääntöön on koottu keskeiset kokoelmia koskevat toimintaohjeet (Päätös kulttuuri- ja nuorisotoimen lautakunta 7.4.2009 § 42). Kiepin tärkeimmät kokoelmat ovat Veikko Salkion luontokokoelma, Viljo Nissisen mineraalikokoelma sekä Armas Järvelän perhoskokoelma.

4.1 VEIKKO SALKION LUONTOKOKOELMA

Veikko Salkion luontokokoelma on valtakunnallisesti arvokas luonnonhistoriallinen kokoelma ja sillä on huomattava merkitys niin luonto- ja ympäristökasvatuksessa kuin matkailullisesti. Kokoelma on Veikko Salkion (1912–2006) elämäntyönä syntynyt yhtenäinen kokonaisuus. Veikko Salkion tavoitteena oli herättää kiinnostus luontoon ja luonnonsuojeluun tuomalla pala luontoa esille kokoelmassaan, jossa se olisi myös tulevien sukupolvien nähtävänä. Luontokokoelman pohjalle perustetun museon, Kiepin, tehtävänä on tallentaa näytteitä ja havaintoja luonnosta, seurata alansa tutkimustoimintaa ja tiedottaa siitä sekä järjestää näyttelyitä. Kieppi tekee yhteistyötä eri toimialojen, koulujen, laitosten sekä alan harrastajien ja tutkijoiden kanssa. Toiminnan painopisteenä on kokoelmien hallinnoiminen ja hoito sekä luonto- ja ympäristökasvatus.

Lautakunnan päätöksen mukaan Kokkolan kaupungin omistama Veikko Salkion luontokokoelma säilytetään yhtenäisenä siten, ettei siihen yhdistetä muiden täyttäjien töitä. (Kulttuuri- ja vapaa-ajan lautakunta 17.9.1997 § 31). Kaikki näytteet ja alustat ovat pääosin Veikko Salkion tekemiä. Kokoelma koostuu Veikko Salkion Kokkolan kaupungille lahjoittamasta luonnonhistoriallisesta kokoelmasta sekä hänen siihen tekemistään täydennyksistä, ja lisäksi luontokokoelmaan lahjoitetuista erillisistä luonnontieteellisistä kokoelmista ja näytteistä, jotka Veikko Salkio on siihen liittänyt. (Lahjakirja § 1555/1980). Kaupunki osti Veikko Salkiolta sarvi- ja kallokokoelman sekä pyyntivälinekokoelman 7.11.2000 (KH 21.6.1999 § 414). Ilkka Salkio lahjoitti aiemmin talletussopimuksella Veikko Salkion luontokokoelmaan liitetyn kokoelman Kiepin, Kokkolan luonnontieteellisen museon omistukseen (Lahjoitussopimus 17.1.2018). Kokoelmaan kuuluu huomattavia fossiilinäytteitä sekä muita luontonäytteitä, luontokirjallisuutta ja arkistomateriaalia sekä pyyntivälineitä.

Veikko Salkion kokoelmat ovat jakaantuneet kahteen osaan, Kokkolan kaupungin omistama Veikko Salkion luontokokoelma sekä Rovaniemen kaupungin omistama kokoelma. Kiepissä sijaitseva Kokkolan kaupungin omistama kokoelma jakaantuu seuraaviin ryhmiin:

- Suomalaiset nisäkkäät ja linnut (pienoisdioraamat)
- Sarvikokoelma
- Kallot ja luut
- Pyyntivälineet ja perinteinen metsästyskulttuuri
- Linnunmunat
- Fossiilit sekä erikoiset luonnonmuodostumat ja epäsäännöllisyydet
- Ulkomaiset näytteet (voivat olla mitä hyvänsä edellä mainittuja ryhmiä)
- Arkistomateriaali, kirjallisuus

Kiepillä on luonnonsuojelulain 40 §:n ja 49 §:n mukainen poikkeuslupa rauhoitettujen lajien hallussapitoa koskevista rauhoitussäännöksistä (päätös VARELY/1442/2021).

4.1.1. NÄYTTELYT JA TYÖPAJAT

Faabelimetsän pöllöt, Jani Ylikangas, valokuvia 14.2.–2.6.2024 Pöllöretkellä-työpaja

Tällä pöllöretkellä näet pöllöjä ja kuulet niiden huhuilua takuuvarmasti. Kieppi, Kokkolan luonnontieteellinen museo järjestää yhteistyössä Jani Ylikankaan kanssa näyttelyn sekä työpajan, jossa perehdytään Suomessa eläviin pöllölajeihin ja niiden elintapoihin. Veikko Salkion pienoisdioraamat kertovat pöllöjen pesinnästä ja niiden saaliseläimistä. Voimme myös luoda yöllisen metsän tunnelmaa varjoteatterin keinoin.

Työpaja voidaan sovittaa eri ikäryhmille sopivaksi. Työpaja antaa monipuolisesti tietoa Suomen pöllöistä sekä tukee luonto- ja ympäristökasvatusta. Kesto: n.1,5 h tai sopimuksen mukaan. Ryhmän koko n. 15 henkeä tai ryhmän/luokan koko. Varaukset: 040 8065 155; 040 8068 262; kieppi@kokkola.fi **ajat sopimuksen mukaan**. Vapaa pääsy. Tervetuloa.

Luontokuvaajana etsin tunnelmia, tunteita ja mystiikkaa vanhojen kuusimetsien kätköistä. Pyrin liikkumaan vapaasti eläinten mukana, samalla ikuistaen niiden elämää ja elinympäristöä omalle maalausmaiselle tyylilleni uskollisesti. Yleensä tutustun kohteisiini ennalta, yksilöinä, ja kuvateokset saavat muotonsa vasta kun luottamus ja vahva yhteys kuvattavaan on syntynyt.

Faabelimetsän pöllöt -näyttely on matka Kokkolan alueen pöllöjen elämään eri vuodenaikoina. Pöllöt ihastuttavat ja ihmetyttävät meitä. Ne hallitsevat pimeydessä. Jokainen yö on uusi haaste jossa seikkailu odottaa. Näyttelyn keskiössä on helmipöllön pesintä, mutta tutustumme myös lapinpöllöön, viirupöllöön, varpuspöllöön, huuhkajaan, suopöllöön ja vaelluksella olevaan hiiripöllöön. Pöllöjen kanssa vietetyistä hetkistä kirjoitetut runolliset tekstit tukevat näyttelyn kuvia.

Pöllöt - Strigidae

Helmi-maaliskuun vaihteessa hämärällä retkeilijä voi kuulla kumppanin etsinnän varhain, koska niiden poikaset itsenäistyvät vasta kuukausien huolenpidon jälkeen. Useimpien lajien poikaset lähtevät pesästä lentokyvyttöminä, mutta jäävät lähipuihin kiipeilemään ja kerjäämään emolta ruokaa. Pöllölajimme talvehtivat Suomessa lukuun ottamatta sarvi- ja suopöllöä. Huono ravintotilanne voi ajaa etenkin nuoret ja naarasyksilöt vaellukselle.

Pöllöt saalistavat pääosin myyriä, mutta myös päästäisiä, hiiriä ja rottia sekä pikkulintuja. Pöllöt pystyvät kuulemaan ja paikantamaan saaliin lumen läpi isojen, hieman eri tasossa sijaitsevien korvien avulla. Etäisyyksien arvioinnissa auttaa silmien laaja yhteinen näkösektori. Näkökenttä on kapea, mutta pää kääntyy jopa 270 astetta. Lento on hiljaista, miltei äänetöntä. Vahvat naskalikkynnet ja koukkunokka auttavat saaliin käsittelyssä. Ravinnon sulamattomat osat kuten karvat ja luut poistetaan oksennuspalloina.

Suomessa pesii kymmenen pöllölajia, joista kaikki ovat rauhoitettuja. Pöllöt eivät rakenna itse pesää, vaan ne pesivät maakuopassa, ontossa puussa, kolossa tai pöntössä tai esimerkiksi varislintujen vanhoissa pesissä. Suurin osa pöllöistämme on havumetsien asukkeja, mutta saalistusmaastot ovat usein avonaisempia.

Faabelimetsän pyyt, Jani Ylikangas, valokuvia 5.6.–8.9.2024

Keväällä 2024 Kieppi, Kokkolan luonnontieteellinen museo järjesti yhteistyössä Jani Ylikankaan kanssa näyttelyn sekä työpajan, jossa perehdyttiin Suomessa eläviin pöllölajeihin ja niiden elintapoihin. Näyttely keräsi runsaasti katsojia ja työpajoissa kävi 45 ryhmää, yhteensä 715 osallistujaa.

Faabelimetsän pöllöt -näyttely saa jatkoa keskittyen suurelle yleisölle tuntemattomampaan lajiin, pyyhyn. Metsäkanoista suurimpien metson ja teeren varjoon jäävä pyy tulee tutummaksi kesäisen valokuvanäyttelyn myötä. Lisää pyyn elämästä voit lukea Janin kirjasta, joka julkaistaan Kiepissä 29.6.2024.

Faabelimetsän pyyt -näyttely on matka synkkään korpikuusikkoon missä asuu ujo metsäpyy. Se kiertää aina sille puolelle kuusen runkoa johon en näe. Vihellys ja siipien hurina kertovat kuitenkin sen olevan täällä. Tuo salaperäinen lintu pakenee herkästi, mutta aina vain pienen matkan. Juuri sen verran, että houkutus lähteä uudestaan sen perään säilyy. Niin pyy hetki kerrallaan johdattaa minut metsän syvyysiin, jonne molemmat katoamme. Tästä alkaa erityinen matka. Täältä voin löytää kaiken taikuuden...

Pyy (*Tetrastes bonasia*)

Pyy on kirjava, pienikokoinen metsäkanalintu. Laji esiintyy lähes koko maassa pohjoisinta Suomea lukuun ottamatta. Sen tyypillistä elinympäristöä ovat suojaisat kuusikot ja sekametsät. Pyy on piilotteleva paikkalintu, sen läsnäolon paljastaa usein ohut ja korkea vihellystrilli. Pyy syö kesällä lehtiä, kukkia ja versoja, syksyllä marjoja, talvella leppien ja koivujen urpuja ja silmuja. Untuvikot syövät selkärangattomia.

4.1.2. KOKOELMAN HOITO JA LUETTELOINTI

Luontokokoelman perusnäyttelyiden esillepano tehtiin vuosien 2022–2023 aikana. Ulkomaisten näyttelyiden luettelointi ja esillepano on kesken.

Ryhmä	Yksilömäärä
NISÄKKÄÄT	129
LINNUT	510
HIRVIELÄINTEN SARVET JA KALLOT	680
NIS. KALLOT, LINT. RINTALASTAT, LUUT	128
PYYNTIVÄLINEET	70
LINNUNMUNAT JA -PESÄT *	1080
FOSSIILIT JA PSEUDOFOSSIILIT	223
ULKOMAISET ELÄIMET	n. 275
MUUT LUONTONÄYTTEET	n. 135
Yht.	3230

* Kaikki eivät Veikko Salkion kokoelmaan kuuluvia.

Veikko Salkion arkisto

Veikko Salkion arkistoon kuuluvat kirjeenvaihto, sisällön mukaan järjestetty materiaali, lehtileikkeet, valokuvat, video- ja äänitallenteet, hallinnolliset asiakirjat, muita asiakirjoja ja aineistoa, kirjallisuus ja aikakausjulkaisut.

4.1.3. MUU TOIMINTA

Museokorttelin talvipäivä pe 1.3. klo 12-15

Lapsille ja lapsiperheille tekemistä, ripaus seikkailua ja roppakaupalla elämyksiä.

- Pedagogio: Koe koulunkäyntiä vanhan ajan Opettajattaren johdolla
- Näyttelyhalli: Karhu herää kevääseen -sanataidetyöpaja
- Kieppi: Tule aistiretkelle
- Lassander: Käy moikkaamassa kotitonttua
- Ulkona: Villa Elban pihapelejä

Kesänavaus Museokorttelissa 15.6. klo 11-14 ja Roosin talolla klo 14-17

Järjestäjänä Kulttuuripalvelut yhteistyössä K.H.Renlundin museon ja Kiepin kanssa. Kiepin nikkarointipajassa valmistetaan puutarhan hyödyllisille ötököille hyönteishotelli. Työpaja toimii nonstop-periaatteella ja soveltuu perheille (huom! aikuisen oltava mukana).

Faabelimetsän pyyt -kirjan julkaisu ja esitelmä la 29.6.2024 klo 12

Jani Ylikangas on vanhoihin metsiin erikoistunut palkittu valokuvaaja. Hänen teoksissaan luonto tulee lähelle kertomaan tarinansa. Valokuvista on muodostunut kirja, joka avaa ovet pyyn salaperäiseen maailmaan.

Museokorttelin syyspäivä pe 18.10. klo 12-15

Lapsille ja lapsiperheille tekemistä, ripaus seikkailua ja roppakaupalla elämyksiä. Ratko museopulmia Kiepissä ja kokeile Villa Elban pihapelejä ulkona. Pedagogiossa voit osallistua Wanhan ajan opettajattaren oppitunteihin ja Näyttelyhallilla syksyiseen taidetyöpajaan. Lassanderin talossa pääset etsimään jälkiä kotitontusta. Kaikki sisällöt ovat tarjolla klo 12-15. Vapaa pääsy.

4.2 VILJO NISSISEN MINERAALIKOKOELMA

Kokkolalainen keräilijä Viljo Nissinen (1914–2000) on luonut Kokkolassa Kiepissä sijaitsevan mineraalikokoelman. Hänelle oli tärkeää näytteiden kauneus, virheettömyys ja mineraalin erilaisuus löytöpaikasta johtuen. Hänen tavoitteenaan oli kerätä kaikki maailman mineraalit. Kokoelmassa on yli 1500 mineraalinäytettä järjestettyinä kemiallisen luokittelun ja kiderakenteen perusteella.

Kokkolan kaupunki otti vastaan Viljo Nissisen mineraalikokoelman vuonna 1984 (Kaupunginhallitus 28.5.1984 § 23). Viljo Nissisen mineraalikokoelma ja Veikko Salkion luontokokoelma yhdistettiin yhdeksi tulosityksiköksi vuonna 2008 (Kulttuuri- ja nuorisotoimenlautakunta 15.4.2008 § 50).

4.2.1 NÄYTTELYT JA TYÖPAJAT

Alun alkaen, Merja Pohjonen, keramiikkaa 17.9.2024–2.3.2025

Alkuaineet ja ihminen -työpaja

Oletko koskaan ajatellut, mistä alkuaineista ihmiskeho koostuu? Entä mistä alkuaineet ovat alkujaan peräisin? Kieppi, Kokkolan luonnontieteellinen museo järjestää yhteistyössä Merja Pohjosen kanssa näyttelyn sekä työpajan, jossa tehdään katsaus alkuaineiden syntyyn, maapallon muodostumiseen ja elämän kehittymiseen. On sattumien summa, että meillä on vettä ja elämämme on mahdollista.

Merja Pohjosen keramiikassa seikkaillaan avaruudessa, maalla ja meressä. Näyttelyn töissä hän on käyttänyt erilaisia valmistusmenetelmiä. *”Olen pikkuhiljaa muuntautunut käyttöesineiden valmistajasta kuvallisen ilmaisun kokeilevaksi keramiikkataiteilijaksi.”* Lopuksi jokainen saa palan savea, josta voi muotoilla mukaansa ihmisfiguurin. Mihin asentoon kehomme taipuukaan? (Huom! Savityön kuljetusta varten oppilaiden tulee ottaa tyhjä, huuhdeltu maitopurkki tai vastaava mukaan.)

Työpaja voidaan sovittaa eri ikäryhmille sopivaksi. Työpaja antaa monipuolisesti tietoa alkuaineista. Kesto: n.1,5 h tai sopimuksen mukaan. Ryhmän koko n. 15 henkeä tai ryhmän/luokan koko. Varaukset: 040 8065 155; 040 8068 262; kieppi@kokkola.fi **ajat sopimuksen mukaan**. Vapaa pääsy. Tervetuloa.

Savi on materiaalini ja siitä lähtee ilmaisuni. Keramiikaksi polttamani saviesine, kuva, veistos, installaatio on lopputulos materiaalin, kemian, fysiikan ja inhimillisten ajatuksieni, tietämykseni ja aistieni yhteistyöstä. Tarkkailen luontoa, ihmisen olemusta, etsin tasapainoa,

mieluisia muotoja, jännitettä. Savi, mineraalina ja eroosion tuotteena, itsessään laittaa ajatukseni laukkaamaan maapallon synnyssä, joskus sulina vyöryneissä kallioperämme massoissa ja meidän ihmisten varhaishistoriasta säilyneissä keramiikkaesineissä.

4.2.2 MINERAALIKOKOELMAN HOITO JA LUETTELOINTI; LAHJOITUKSET

Mineraalikokoelman perusnäyttelyt rakennettiin pääosin keväällä 2023, viimeiset vitriinit valmistuivat syksyllä ennen avajaisia. Kaikki näytteet on luettelointi ja valokuvattu.

Ryhmä	Näytemäärä
ALKUAINHEET	72
SULFIDIT	191
OKSIDIT JA HYDROKSIDIT	235
HALIDIT	30
KARBONAATIT	130
SULFAATIT	76
FOSFAATIT	169
SILIKAATIT	524
SUOMIVITRIINI (eri ryhmistä)	101
Yht.	1528

Mineraalikokoelma saa täydennystä

Kiepissä esillä oleva **Viljo Nissisen** mineraalikokoelma saa täydennystä. Nissisen tavoitteena oli kerätä kaikki maailman mineraalit. Testamentissaan hän toivoo, että kaupunki kartuttaisi vastaisuudessa kokoelmaa säilyttäen kokonaisuuden korkeatasoisena ja arvokkaana. Nyt kokoelmaa täydentämään liitetään reilut 50 näytettä kokkolalaisen mineraaliharrastajan **Tauno Yrjänän** kokoelmasta. Mineraalien arviointi tehtiin mineralogi Satu Hietalan toimesta.

Rtv-huoltajana toiminut Tauno Yrjänä (1919–2004) korjasi ammatikseen radioita, televisioita sekä muita kodin pienkoneita. Hän kiinnostui mineraaleista huono-onnisen kalastusreissun myötä Lapissa. Nissisen kokoelmaan liitetään mm. kokoelmasta puuttuva viuhkaserisiitti, hiomaton tiikerinsilmä, jossa krysotiilikuidut näkyvät hienosti sekä harvinainen, hyvät vihreät kiteet omaava kotimainen uvaroviitti.

Raakakivien keräilyn ohella Yrjänä alkoi hioa korukiviä. Useiden vuosien työn tuloksena syntyi ”mineraalipöytä”, joka sisältää n. 220 mineraalia alkuperäisinä raakakivinä rinnallaan useita hiottuja versioita. Suomalaisia näytteitä ovat mm. Huittisten akaatti, Ylämaan topaasi ja spektroliitti sekä Kittilän jaspis. Kivien hiominen koruiksi on kysynyt paitsi aikaa ja kärsivällisyyttä niin ennen kaikkea taitoa ja ideointikykyä. Lahjoituksena Kieppiin saatu ”mineraalipöytä” säilytetään kokonaisuutena ja se tulee aikanaan esille Tauno Yrjänän tiedoilla varustettuna.

Edellisen kerran Nissisen kokoelmaa täydennettiin vuonna 2015 yhteistyössä GTK:n kanssa. Tuolloin kokoelmaan hankittiin juurikin suomalaisia koru- ja jalokiviä.

(Kokoelmaan liitettävät näytteet puuttuvat edellisestä taulukosta. Näytteet on valokuvattu.)

4.2.3 MUU TOIMINTA

Kokkolan kivikerho

Kiepissä toimiva **Kokkolan kivikerho** perustettiin 2.9.2010 yhteistyössä kokkolalaisten kiviarrastajien kanssa. Kivikerhon tavoitteena on tutustuttaa kerholaiset Suomen ja erityisesti Keski-Pohjanmaan kiviin, kivilajeihin, mineralogiaan ja geologiaan. Samalla kiviarrastajat ja asiasta kiinnostuneet tutustuvat toisiinsa. Malmien etsintä, koru- ja jalokivien työstö, kivien käyttökohteet, kivikokoelmat, kiviretket kuuluvat myös ohjelmaan. Kivikerhon tilaisuuksiin on vapaa pääsy, kaikki kiinnostuneet ovat tervetulleita.

Vuoden 2024 kivikerhon kokoontumiset:

Platinamineraalit aiheena Kokkolan Kivikerhossa 8.2. klo 17

Vuoden ensimmäisessä kokoontumisessa Kokkolan Kivikerhossa kuullaan platinaryhmän mineraaleista. Aiheesta kertoo Oulun yliopiston materiaalianalyysikeskuksessa työskentelevä **Tapio Soukka**. Hän on tutkinut mm. Lapin platinahippujen koostumusta ja syntyä. Tutkimuksissaan hän pyrkii selvittämään niiden lähtöpaikkaa ja millaiset prosessit ovat voineet synnyttää ne aikoinaan. Yleisesti Lapin kullanhoidon alueilta löydetään kullin lisäksi muita kiintoisia mineraaleja, joiden lähtöpaikka on tuntematon.

Platinaryhmään kuuluu kuusi alkuainetta: rutenium, rhodium ja palladium sekä osmium, iridium ja platina. Nämä metallit ovat kemiallisesti hyvin samankaltaisia, mutta niiden fysikaaliset ominaisuudet vaihtelevat huomattavasti (mm. tiheys, kuumuuden kestävyys, työstettävyys).

Platinaryhmän metallit ovat harvinaisia ns. kriittisiä metalleja. Niitä käytetään usein katalyytteinä kemiallisissa prosesseissa esimerkiksi katalyysaattoreissa ja ne ovat välttämättömiä vihreän siirtymän teknologioille. Platinaryhmän metalleista suuri osa tulee Etelä-Afrikasta. Muita tuottajamaita ovat mm. Venäjä, Zimbabwe, Kanada ja USA. Suomi on EU-jäsenmaista merkittävin platinametallien tuottaja (Kevitsan kaivos). Lapista löytyviä platinahippuja voidaan hyödyntää koruissa sellaisenaan tai sulatettuna, kultahippujen tapaan.

Sepän ammatti aiheena Kokkolan Kivikerhossa 7.3. klo 17

Seppämestari **Ari Haapamäki** kertoo käsityötaidon kehittämisestä ja pohtii ammatin tulevaisuutta. Hän esittelee myös omia töitään kivikerhon illassa. Ari toimi opettajana Toholammin Artesaaniopistolla eläkeikänsä saakka. Hän jatkaa yhä opetustöitä mm. KanTo -kansalaisopiston koru- ja kivityökurseilla.

Keliber-litiumhanke aiheena Kokkolan Kivikerhossa 11.4. klo 17

Keski-Pohjanmaan litiumesiintymät, jotka tunnistettiin ensimmäisen kerran 1950-luvun lopulla, kuuluvat Euroopan merkittävimpiin. Sibanye-Stillwaterin Keliber-litiumhankkeen tavoitteena on aloittaa vastuullinen akkulaatuksen litiumhydroksidin tuotanto omasta malmista ensimmäisenä Euroopassa. Keliber-litiumhankkeesta ja sen merkityksestä ilmastolle, Euroopalle ja Kokkola-Kaustinen alueelle kertoo Keliber Oy:n toimitusjohtaja **Hannu Hautala** Kokkolan kivikerhossa 11.4. klo 17.

Keliber-litiumhanke sijaitsee strategisesti lähellä Euroopan kriittisiä ja kasvavia litiumhydroksidin loppukäyttäjien akkumarkkinoita. Keski-Pohjanmaalle suunnitellut viisi kaivosaluetta ovat Syväjärvi, Rapasaari, Emmes, Outovesi ja Länttä. Kokkolan jalostamon on tarkoitus aloittaa tuotanto kesällä 2025 tuontirikasteen turvin.

GTK ja kriittiset raaka-aineet aiheena Kokkolan Kivikerhossa 12.9. klo 17

Geologian tutkimuskeskus tuottaa energiaan, kaivannaisalaan, ympäristöön ja rakentamiseen liittyvää puolueetonta tutkimustietoa ja palveluita elinkeinoelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin. GTK:n toimipisteet löytyvät Espoosta, Kuopiosta, Outokummusta, Rovaniemeltä ja Kokkolasta. Kokkolassa työskentelevä **Hannu Lahtinen** (Raaka-aineiden saatavuus -vastuualueen johtaja) kertoo GTK:sta sekä Euroopan unionin kriittisten raaka-aineiden asetuksesta Kokkolan kivikerhossa 12.9. klo 17.

Euroopan unioni on listannut kriittiset raaka-aineet, joilla on suuri taloudellinen merkitys Euroopalle ja joiden toimitushäiriön riski on suuri. Osa kriittisistä raaka-aineista on määritelty myös strategisiksi. Niitä tarvitaan vihreään siirtymään, digitalisaatioon tai puolustusteollisuuden teknologioissa. Tällaisia ovat mm. monet harvinaiset maametallit sekä akkulaatukselle mangaani, litium, grafiitti ja nikkeli.

GTK:n tarkoitus on auttaa vauhdittamaan siirtymää kestäväan, hiilineutraaliin maailmaan. ”Raaka-aineiden saatavuuteen liittyy haasteita, joiden myötä myös EU:n on varauduttava omaan tuotantoon, kierrätysasteen nostamiseen ja kansainvälisten toimitusten varmistamiseen. Kriittisten raaka-aineiden merkitys kasvaa entisestään tavoitellessamme kansainvälisten ilmastopöytäkirjojen tavoitteita”, sanoo Hannu Lahtinen.

Kivien tunnistusilta Kokkolan Kivikerhossa 10.10. klo 16–18

Onko sinulla mielenkiintoisia, erikoisia tai muuten vain mieltä askarruttavia kiviä tai mineraalinäytteitä? Torstaina 10.10.2024 klo 16–18 mineralogi **Tapio Soukka** on Kiepissä tunnistamassa kivilajinäytteitä. Tuo omat näytteesi tunnistettavaksi, Tapio kertoo mistä mineraaleista kivilaji koostuu. Samalla voit seurata myös muiden kivien tunnistusta sekä tutustua Viljo Nissisen mineraalikokoelmaan.

Gemmologia - jalokivien tutkiminen käytännössä aiheena Kokkolan Kivikerhossa 7.11.2024 klo 17–19

Jalokivellä on mieltä kiehtova hohto. Se on kauniin värinen, läpinäkyvä, tarpeeksi harvinainen ja se soveltuu kovuutensa puolesta hyvin hiottavaksi. Suurin osa jalokivistä on

mineraaleja. Jotkut eloperäiset muodostumat kuten meripihka, korallit, helmet ja norsunluu lasketaan myös jalokiviin.

Gemmologia on jalokiviä tutkiva tiede. Jalokiviasiantuntija, joka tunnistaa ja luokittelee jalokiviä, on gemmologi. Jalokiviä punnitaan karaatteina: 1 karaatti on 0,2 grammaa. Väri on usein jalokivien tavallisin ja tärkein paljain silmin havaittava tuntomerkki. Jalokivien väri johtuu niiden kemialliseen koostumukseen kuuluvasta alkuaineesta tai epäpuhtaudesta. Tällaisia värjääviä alkuaineita ovat mm. kromi, rauta, koboltti, kupari, mangaani, nikkeli ja vanadiini. Timantti ja vuorikide ovat värittömiä jalokiviä. Myös erilaiset optiset ilmiöt sekä monet oheisilmiöt kuten ultraviolettisäteily, lämpö tai rapautuminen vaikuttavat havaittuun väriin.

Turmaliini, granaatti ja jopa punaiseksi värjätty lasi muistuttavat erehdyttävästi arvokasta rubiinia. Mistä siis tunnistaa värillisen jalokiven, onko se aito? Jalokiven absorptiospektri on spektrin värien mukaisia aallonpituusalueita siinä valossa, joka on läpäissyt värillisen jalokiven. Tiedyt aallonpituudet absorboituvat eli imeytyvät värillisiin kiviin ja jäljelle jääneistä muodostuu jalokiven väri. Spektroskoopilla määriteltävä absorptiospektri (mustat pystysuorat viivat) paljastaa mahdolliset jäljitelmät ja samanväriset jalokivet toisistaan. Näistä ja monista muista jalokiviin liittyvistä seikoista kertoo gemmologi **Satu Hietala**. Luennolla pääset myös itse tutkimaan jalokiviä.

Loistavaa! -viikko

Loistavaa! -lasten ja nuorten kulttuuriviikot (9.–23.11.2024) tarjosi monipuolisesti ohjelmaa aina rapista, rokkiin, savityöskentelyyn, perhetemmellykseen ja koko perheen uinti-iltaan. Tämän vuoden teema on ”Lähellä ja kaukana”. Kieppi osallistui Loistavaa! -viikolle tarjoamalla avoimen työpajan, Alkuaineet ja ihminen -työpaja 14.11. klo 17-18.

Mineraalikokoelmasta MINERALIA-jäsenlehdessä

Viljo Nissisen kokoelmasta julkaistiin juttu Tampereen Kivikerhon jäsenlehdessä MINERALIA 2/2024. RETKI KOKKOLAAN: Kokkolassa on upea mineraalikokoelma, Liisa Hertell (s. 26-30).

4.3 ARMAS JÄRVELÄN PERHOSKOKOELMA

Kaarlo Armas Järvelä (1918–2002) oli syntynyt ”Kivikankhalta”, Kaustisen Varilan kylästä. Hänen mieluisimpia harrastuksiaan oli Suomen perhosten keräily ja tutkimus, joka alkoi systemaattisesti vuonna 1960. Järvelä liittyi Suomen Perhostutkijain seuraan (SPS). Perhoskokoelmaan kuuluu yli 21 000 näytettä, joukossa myös ulkomaisia perhosia sekä muita hyönteisiä.

Kokkolan kaupunki otti vastaan Armas Järvelän perhoskokoelman vuonna 2003 (Kaupunginhallitus 28.4.2003 § 242). Kokoelma siirrettiin osaksi Kieppiä vuonna 2008 (Museotoimenjohtajan päätös 8.8.2008).

4.3.1 NÄYTTELYT JA TYÖPAJAT

Päiväperhoset esillä Kiepissä 5.7.2023–3.9.2024

Kiitäjät ja kehrääjät esillä Kiepissä 4.9.2024 alkaen

Ns. kiitajiin ja kehrääjiin kuuluvat yläheimot kehrääjämaiset perhoset (Bombycoidea) sekä karvakehrääjät (Lasiocampoidea). Osa ennen kehrääjiin kuuluneista lajeista luetaan nykyisin kuuluvaksi yökkösten sukuisten yläheimoon (Noctuoidea) mm. nirkot, villakkaat ja siilikkäät.

”Kiitajiin ja kehrääjiin” kuuluu Suomessa n. 130 lajia (vuonna 2023). Kiepissä sijaitsevassa Armas Järvelän perhoskokoelmassa lajeja on esillä 106. Kokoelma on arvokas tieteellisen tutkimuksen aineistona ja luontotietouden välittäjänä. Näytetiedot on tallennettu kaikkien saataville www.laji.fi.

Kiitäjät ovat kapeasiipisiä ja muita perhosia nopeampia lentämään. Joillakin kiitäjillä ei ole toimivia suusia eivätkä ne syö aikuismuodossa mitään. Toisilla kiitäjälajeilla on pitkä imukärsä ja ne ovat erityisen aktiivisia syreenien kukinta-aikaan.

Kehrääjien toukka koteloituu kehräämänsä kotelokopan sisään. Kopan toukka valmistaa erittämästään silkkirihmasta oksanhankaan, lehtien sekaan tai usein maahan. Kotelo-koppia on vaikea löytää, koska ne ovat hyvin naamioituja.

Useimmat kiitäjät ja kehrääjät ovat yöaktiivisia. Yöperhosille on tunnusomaista kuuloelin, jolla perhonen voi aistia lepakon tuottamia ultraääniä. Mm. isosiilikkäällä on tymbaalielin, jolla se päästää ratisevan varoitusäänen kyljistään ja lepakko väistää. Siilikkäiden heimossa on myös paljon varoitusvärisiä lajeja.

Feromonit ovat perhosyksilöiden välisen viestinnän kemiallisia aineita. Pikkuriikinkukko-kehrääjä on hyvä esimerkki kehrääjien feromonien käytöstä: hedelmöittymätön naaras voi houkuttaa paikalle koiraita pitkien matkojen, jopa kilometrien päästä. Useilla kehrääjien, nirkkojen ja villakkaiden koiraille on isot kaksoiskampahampaiset tuntosarvet, joiden hajuista on erittäin tehokas.

Villakkaisiin kuuluvien tupsukkaiden pulleat naaraat ovat lentokyvyttömiä, eivätkä niiden siivet kehity tynkiä suuremmiksi. Kuoriuduttuaan tupsukasnaaraat houkuttelevat koiraat paikalle, parittelevat, munivat kotelokoppansa päälle ja kuolevat. Kaikki tämä parin päivän sisällä.

Tupsukkaiden toukat ovat nimensä mukaisesti hyvin karvaisia ja niissä on yleensä karvatupsuja. Karvat toimivat puolustuskeinona, sillä ne irtoavat helposti ja koskettaessa ärsyttävät ihoa. Karvat ovat tallella vielä aikuisenakin ja perhonen käyttää niitä munien suojaamiseen.

Tervetuloa tutustumaan ”kiitäjien ja kehrääjien” mielenkiintoiseen maailmaan. Värikkäiden ja myrkyllisten perhosten lisäksi näet todellisia naamioitumisen mestareita!

4.3.2 PERHOSKOKOELMAN HOITO JA LUETTELOINTI

Perhoskokoelman näyttelyt aloitettiin tutuista Suomen päiväperhosista, jonka jälkeen siirryttiin ryhmään ”kiitäjät ja kehrääjät” Näyttelyyn laadittiin lajilistat ja aiemmin kirjoitetut lajiesittelyt tarkastettiin uuden Suomen perhoset ja toukat - opas tunnistamiseen, elintapoihin ja kasvatukseen (Silvonen, K. 2024) -kirjan avulla.

Perhoskokoelman näytemäärä laskettiin v. 2017 aikana, luettelointi aloitettiin v. 2018. Pikkuperhosten alustava luettelointi saatiin valmiiksi vuonna 2024, samoin perhosten valokuvaaminen.

Ryhmä	Lajimäärä	Yksilömäärä
PÄIVÄPERHOSET	112	1128
KIITÄJÄT JA KEHRÄÄJÄT	105	928
YÖKKÖSET	363	2952
MITTARIT	285	2624
ULKOMAALAISET		729
MIKROT	830	4559
MUITA HYÖNTEISIÄ JA KOTELOITA		1518
SEKALAISET (eri ryhmistä)		6602
Yht.	>1695	21044

Suomen päiväperhoset: luetteloitu 2018, julkaistu 2021, kuvattu 2023.

Suomen kiitäjät ja kehrääjät: luetteloitu 2018, julkaistu 2021, kuvattu 2023.

Suomen yökköset: luetteloitu 2019 ja 2020, julkaistu 2021, kuvattu 2023.

Suomen mittarit: luetteloitu 2019, kuvattu 2023.

Suomen mikrot: luetteloitu vuosina 2021–2024, kuvattu 2024.

Ulkomaalaiset: ei luetteloitu, kuvattu 2024.

Muut hyönteiset ja kotelot: ei luetteloitu, kuvattu 2024 laatikoittain.

Sekalaiset (eri ryhmistä): ei luetteloitu, kuvattu 2024 laatikoittain.

Suomalaisista perhoslajeista on kirjoitettu esittelyt ryhmittäin, tietoja päivitetään näyttelyn vaihdon yhteydessä.

Suomen lajitietokeskus

Suomen Lajitietokeskus on kansallinen eliölajitietoa keräävä, arkistoiva ja jakava palvelu.

Museokokoelmien tietojen digitoimisen tavoitteena on kokoelmien tiedonhallinta sekä tietojen ja kuvien saatavuus GBIF:ssä (Global Biodiversity Information Facility) sekä Laji.fi:ssä (ent. Kotka-kokoelmienhallintajärjestelmä / Luomus, nykyinen Suomen lajitietokeskus).

Perhoskokoelman suomalaisten päiväperhosten, kiitäjien ja kehrääjien sekä yökkösten tiedot on viety Laji.fi tietokantaan (24 % kokonaismäärästä). Jo aiemmin tietokantaan on viety Veikko Salkion luontokokoelman nisäkkäiden, lintujen ja sarvikokoelman tietoja. Tietoja käytetään taustatietona mm. laadittaessa luontoselvityksiä kaavoitusta ja maankäytön suunnittelua varten (tuulivoiman rakentaminen, metsienkäsittely, malminetsintä ym.). Aineistotietopyyntöjä Kiepile tuli vuonna **2024: 39 kpl**; 2023: 47; 2022: 20; 2021: 13.